

Sík Sándor *Alexiusa* és a kettős *unio mystica*

„A nevére méltó művészi alkotás misztikus vagy misztikus régiókra hasonló állapotot teremt bennünk, és bizonyos mértékben érezhetővé teszi szívünk számára Istent” – Maurice Denis

A Biblia eseményre vonatkozó tipologikus prefigurációinak egyike a *misztérium* fogalma köré szerveződik. Az Ószövetségben Tóbiásnál (Tób 12,7) és a Bölcsességek könyvében találkozhatunk a szóval, ez utóbbiban többször is (Bölcs 14,15; 6,22). A *misztérium* fogalma az említett szöveghelyek mindegyikében valamiféle titoknak a jelölőjeként tűnik fel; s bár pontos jelentése első olvasatra nem derül ki egyértelműen a szövegek megfogalmazás-módjából, mégis sejthetjük, hogy az isteni titokról van szó. Ennek, a még csak látens formában jelenlévő „isteni titok” jelentésű ószövetségi misztériumfogalomnak az értelme a maga teljességében csak az újszövetségi könyvekben tárul fel: Szent Pál leveleiben (Kol 1,26-28; Ef 1,9-14), az evangéliumokban (Mt 13,11; párh.: Mk 4,11; Lk 8,10) és a Jelenések könyvében (Jel 1,20; 10,7; 17,5-7). Mindhárom szövegegységből világosan kitűnik, hogy a *misztérium* fogalma Isten országának, illetve üdvösségre vonatkozó tervének titkát jelenti, vagyis az Istennel való egyesülésnek (*unio mystica*), vagy másképpen fogalmazva Isten tapasztalati megismerésének (*cognitio experimentalis Dei*) az ígétetét vetíti előre.

Előadásomban ennek a bibliai eredetű misztikus-vallásos élménynek, az *unio mystica*nak egy különleges irodalmi megjelenését vizsgálom: Sík Sándor *Alexius* című misztériumának értelmezésén keresztül azt igyekszem bemutatni, hogy az a világi irodalomszemlélet számára archaikusnak ható olvasói tapasztalat, amely a művészetet (irodalmat) és a vallást, szakralitást egységben szemléli; s amely szerint az olvasás egyfajta *unio mystica*hoz vezet(het), hogyan éleszthető újjá a modern irodalom közegében.

Sík *Alexius*ának esetében egy misztériummal állunk szemben, méghozzá a műfaj egy kivételes, egyedülállónak tekinthető darabjával. Ezt legmarkánsabban a mű strukturális és szemantikai hálójának összefonódásában érezhetjük: Sík alkotásának kifinomult szövegkonstitúciós eljárásai a mű motivikus szerveződésével, inter- és intratextuális utalásrendszerével integrálódva ugyanis esztétikai tapasztalat és misztikus-vallásos élmény egyedülálló szintézisét alakítják ki. Ennek a szintézissé szerveződésnek a lehetőségét a

misztikus-vallásos élmény oldaláról a műben rejlő *unio mystica* tapasztalatának felismerése teremti meg. Az *unio mystica* tapasztalata mindenekelőtt a művészi feldolgozásul választott témából, vagyis Szent Elek középkori legendájából adódik, hiszen az Istennel való egyesülés aktusa az Elek-legenda egyik legalapvetőbb hagiográfiai toposza. Véleményem szerint Sík *Alexius*ában azonban nemcsak ezen a szinten találkozhatunk az említett misztikus tapasztalattal, hanem egy, a művilágon kívülre mutató, metafikciós síkon is: Az *imitatio Christi* analógiájára ugyanis elgondolhatunk egy *imitatio Alexii*-t is, amely a mű befogadásának eredményeképpen az olvasó életébe beépülve egy második *unio mystica* lehetőségét hordozza magában.

A továbbiakban ennek a kettős *unio mysticának* a mikéntjét vizsgálom, elsőként Szent Alexius sík sándori élettörténetében, segítségül hívva Dionüsziosz Areopagitész *via triplexét*, és a középkori szeretetmisztika fontosabb téziseit is; majd pedig a befogadás olvasói folyamatában, mindenekelőtt a mű peritextusaira, metareflexivitására és erős bibliai intertextualizáltságára támaszkodva. A mű címe és műfajjelölése, valamint az egész szöveg erős metareflexivitása és bibliai intertextualizáltsága olyan segédelemként értelmezhetők, amelyek egy immerzív jellegű, misztériumközpontú olvasói stratégiát alakítanak ki. Ennek lényege, hogy az olvasó fokozott intenzitással mélyed bele a műbe, mintegy azonosul, asszimilálódik az ott foglaltakkal (Szent Alexius *unio mysticájával*); mindeközben pedig a befogadás folyamatának középpontjába a műben rejlő bibliai misztérium felismerésének (Isten tapasztalati megismerésének lehetősége, üdvösség ígérete), illetőleg megértésének szándékát helyezi. Ennek az olvasói technikának az érvényesítése pedig megteremt(het)i a lehetőségét annak, hogy a mű elolvasásának eredményeként megvalósuljon esztétikai tapasztalat és misztikus-vallásos élmény egysége, s a művészi befogadás a mű értelmezésének meditatív öröme keresztül az *unio mysticához* vezessen.